

# Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

## İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet: Kriz mi Fırsat mı?

### *Climate Refugees and Social Work: Crisis or Opportunity?*

Seda TOPGÜL<sup>1</sup>, Okan BEYTAŞ<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi  
Manavgat Sosyal ve Beşerî Bilimler  
Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,  
sedatopgul@akdeniz.edu.tr, ORCID:  
0000-0003-1649-1732

<sup>2</sup> Arş. Gör., İstanbul Kent Üniversitesi  
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler  
Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,  
okanbeytas@gmail.com, ORCID:  
0000-0001-9996-2370

Başvuru: 03.12.2021  
Kabul: 13.04.2022

Atıf:  
Topgül, S. ve Beytaş, O. (2022).  
İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet.  
*Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 687-  
705. DOI: 10.33417/tsh.1018703

#### ÖZ

İklim değişikliği ve iklim mülteciliği olgularının küresel bir buhrana dönüşmeye başlaması, sosyal hizmet mesleği ve disiplinini pek yakından ilgilendirmektedir. İklim değişikliği, gelecek projeksiyonlarında insanlığı bekleyen en önemli tehlike olarak gösterilmektedir. Bugünlerde etkilerinin somut bir biçimde gözlemlenmesi bakımından yalnızca Hindistan, Bangladeş, Filipinler ve Somali gibi ülkeleri yakından ilgilendirdiği düşünülen iklim ve çevre felaketlerinin yarım asırlık bir zaman diliminde bütün dünyayı etkisi altına alması beklenmektedir. Sosyal hizmet mesleği etik ilke ve değerlerinin yol göstericiliğinde iklim değişikliği sorununa karşı en ön sıralarda harekete geçmesi gereken mesleklerden bir tanesidir. Bu çalışma kapsamında dünya gündemi içerisinde giderek daha yüksek sesle tartışılmaya başlanan iklim mülteciliği olgusu sosyal hizmet merceğinden ele alınacaktır. Böylelikle ana akım sosyal hizmet tartışmalarında kendisine çok fazla yer bulamayan iklim değişikliği ve iklim mülteciliği meselelerine ilişkin farkındalık ve bilinç artışının sağlanması ve gelecekteki çalışmalar adına kapsayıcı bir zemin inşa edilmesi hedeflenmektedir. İlgili çalışmanın hazırlanmasında literatür taraması ve çeşitli kurum ile kuruluşların yayınladığı raporlardan faydalanılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** İklim değişikliği, iklim mültecileri, yeşil sosyal hizmet

#### ABSTRACT

The fact that the phenomenon of climate change and climate refugee has started to turn into a global concern is closely related to the social work profession and discipline. Climate change is pointed out as the most important threat to humanity in future perspectives. Nowadays, environmental disasters which are thought to be of close concern only to countries such as India, Bangladesh, Philippines, and Somalia are expected to affect the whole World within a period of half a century in terms of observing their impacts in a concrete way. The social work profession is one the professions that should take urgent action against the climate change problem under the guidance of its principles and values. Within the scope of this study, the phenomenon of climate refugee, which has become to be discussed more loudly, will be address through the perspective of social work. In this way, it is aimed to raise awareness and consciousness about the climate change issue which is not draw much attention in mainstream social work discussions, and to build an inclusive ground for future studies. In the preparation of the relevant study, literature review, and reports published by various institutions organizations were used.

**Keywords:** Climate change, climate refugees, green social work

## GİRİŞ

Bilim insanları, içinde bulunduğumuz yüzyılda dünya üzerindeki tüm yaşam formlarını yakından ilgilendiren en acil ve öncelikli sorunun küresel iklim değişikliği olduğunu düşünmektedir (U.S Global Change Research Program, 2016). İnsanın insan olmayan tüm varlıkları kontrol etme ve tahakküm altına alma isteği ve doğayı hâkimiyet kurulması gerekli olan bir meta olarak algılaması dünya adına telafisi güç sonuçlar doğurmaktadır (Bookchin'den akt. İmga, 2009). Bu duruma en somut örneği teşkil eden iklim değişikliğinin tetiklediği problemler dizisi bir kartopu misali her geçen gün büyümekte ve insan yaşamını çevreleyen tüm sınırlar üzerindeki nüfuzunu giderek artırmaktadır. İklim mültecileri; çevresel bozulmalar ve(ya) iklim değişikliği nedeniyle yaşadıkları coğrafyalardan geçici ya da kalıcı olarak ayrılmak zorunda kalan kişileri ifade etmektedir (Biermann & Boas, 2010). İklim mültecisi olarak kavramsallaştırılan, doğal yaşam alanları ve olanakları yok olmaya başlayan bu insanlar, doğrudan hayatta kalabilme amacıyla zorunlu bir şekilde göçe sürüklenmektedir. Buna rağmen, literatürde bu grup içerisinde yer alan kişileri ifade etmede uzlaşılan bir nosyon ya da bu kişilerin haklarını yasal bir zemin üzerinde tanıyan bir sözleşme henüz bulunmamaktadır.

Sosyal hizmet sosyal sorunları çözüme ulaştırarak sosyal refaha katkıda bulunmak isteyen bir meslektir. Bu doğrultuda kolektif sorumluluk, farklılara saygı, insan hakları ve sosyal adalet gibi ilkeler ışığında hareket edilmektedir. Nihai amaç, sosyal sorunları ortadan kaldırmak, toplumsal yapı ve pratiğe insan hakları ve sosyal adaleti egemen kılmak ve böylelikle tüm bireylerin esenlik haline katkı sunmaktır (IFSW, 2014). Baskının, ötekileştirmenin ve her türlü ayrımcılığın karşısında konumlanan sosyal hizmet mesleği sosyal sorunları oluşturan hâkim yapı, toplumsal sınıflar, mevcut sosyal düzen ve yapısal faktörler ile mücadele etmeye çalışmaktadır (Güldalı, 2018). Bu doğrultuda öncelikli olarak, var olan yapısal ve sistematik eşitsizlik ile adaletsizliklerden en çok etkilenen bireylerin güçlendirilmesi ve özgülleştirilmesine yönelik çaba sarf edilmektedir.

İklim değişikliği, çıktıları açısından bütün insanlığı derin bir biçimde etkileme potansiyeline sahiptir. Bugün dahi, dünya üzerinde önemli ölçüde insan popülasyonu iklim değişikliği kaynaklı olarak gelişen problemler neticesinde buldukları bölgeleri terk etmektedir. İnsanın bütüncül iyilik hali ve refahı karşısında önemli bir tehdit unsuru olmaya başlayan bu problemin sosyal hizmet mesleki ajandası içerisinde yer almaması söz konusu olamaz. Varoluş gerekçeleri, etik ilkeleri, değerleri ve prensipleri ışığında sosyal hizmet mesleği ve disiplininin küresel ölçekte böylesine büyük bir tehdide dönüşen iklim değişikliğinden doğrudan veya dolaylı olarak zarar gören insanların mevcut durumlarına, içinde buldukları zorlu yaşam koşullarına ve ihtiyaçlarına ivedilikle cevap vermesi gerekmektedir (Dominelli, 2011).

İki yıldan uzun süredir Covid-19 buhranına ev sahipliği yapan dünyada iklim krizi ve ekolojik felaketler küresel gündem ve gerçekliğin en öncelikli maddelerinden birisi olma niteliğini sürdürmektedir. Doğayı, ekolojiyi ve iklimi yıkıma uğratan insan eylem ve hareketleri her geçen gün artarken; atmosferin denge noktasını, dünyanın kimyasal ve biyolojik sınırlarını ve canlı türü çeşitliliğini korumayı hedefleyen girişimler aynı oranda başarısız olmaya devam etmektedir. Vahşi yaşamı

derinden etkileyen ölümcül orman yangınları, artan sıcak hava dalgaları, biyolojik çeşitliliğinin korku verici boyutlarda azalması, su ve gıda güvensizliği ve kıtlığı gibi tüm yaşam formlarını ve gezegenin kendisini doğrudan ilgilendiren ve makro ölçekte ele alınması gereken sorunlar giderek yeni normal halini almaya başlamıştır.

Sosyal hizmet perspektifinden bir okuma yapıldığında, iklim ve ekoloji krizinde halen yeterince güçlü bir sese sahip olunmadığı değerlendirilmektedir. Yeşil sosyal hizmet merceğinden fiziksel çevre ve iklimde meydana gelen değişimleri konu edinen çalışmalar nicelik ve nitelik yönünden artmasına rağmen geline nokta yeterli gözükmemektedir. Sosyal hizmetin iklimi ve çevreyi korumaya yönelik politika ve strateji geliştirme çabalarında daha merkezi bir rol oynaması gerektiğine inanılmaktadır. Yapılan literatür taramasından sonra ülkemizde iklim ve çevre krizi ile iklim mülteciliği meselelerini sosyal hizmet bakış açısıyla ele alacak nitelikli bir çalışmaya ihtiyaç olduğuna kanaat getirilmiştir. Bu çalışma bu eksikliği giderme motivasyonu ile kaleme alınmıştır. İklim krizi ve iklim mülteciliğine sosyal hizmet penceresinden bakacak olan söz konusu çalışmanın gelecekteki çalışmalara güçlü bir zemin teşkil edebileceği düşünülmektedir. Tüm bu gerekçeler ilgili eserin amacını ve önemini açıkça ortaya koymaktadır.

İklim değişikliğinin yakın bir zamanda zorunlu iç göç hareketlerinin en tetikleyici unsuru olması beklenmektedir. Çeşitli kurum ve kuruluş raporları da iklim ve çevre krizi nedeniyle zorunlu göçe sürüklenen insan sayısı ve oranının dramatik bir biçimde yükseldiğini göstermektedir. İklim krizi ve iklim mülteciliği olgularının sosyal hizmet perspektifinden bir kriz durumunu mu yoksa mesleğin içinde bulunduğu yapısal buhrandan çıkışı adına bir fırsatı mı simgelediği meselesi bu makalenin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Devletlerin modernleşme ve küreselleşme ajandalarını hızla hayata geçirdikleri ve salt tüketim, kıyasıya rekabet ve büyüme odaklı neoliberal kapitalist bir gerçeklik yarattıkları ortadır (Chatzidakis, Hakim, Littler, Rottenberg, & Segal, 2020). Modern küresel dünya sistemi serbest piyasa ve pazar odaklıdır. Hatta, dünyanın geri dönüşü olmayabilecek bir uçurumun eşiğine sürüklenmesinin arkasında serbest piyasa fikrine duyulan inancın bir saplantı ya da takıntı halini alması yatmaktadır (Oreskes & Conway, 2020). Doğa, iklim ve gezegen pahasına olacak şekilde azınlık bir sermaye grubunun çıkarlarına ve refahına sistemik öncelik tanımak insanlığın bu dünyadaki hikayesinin sonunu hazırlamaktadır (Brecher, 2020). Bu açıdan, iklim ve çevre krizi ile iklim mülteciliği mutlak surette küresel ve varoluşsal bir buhran olarak ele alınmalıdır. Diğer taraftan, insanlığın önünde birbirini ve diğer tüm yaşam formlarını gözeteceği ve hiçbir canlı türünü arkada bırakmadan gezegen ölçeğinde yeni bir eko-sosyal dünya inşa etme fırsatı bulunmaktadır (IFSW, 2021). Bu durum, modern küresel dünya sisteminde mikro uygulamalara sıkışan ve makro ölçekteki politik, siyasi, toplumsal ve çevresel odağını kaybeden sosyal hizmete kurucu değerlerine dönmek ve fark yaratmak için tarihi bir imkân sunmaktadır. Yerli ve yerel toplulukları güçlendirme, dirençli ve dayanıklı toplumlar inşa etme, ırk eşitsizliği ve emek gücü sömürsünün önüne geçme, temiz hava, su ve gıda güvenliğini sağlama, mülteci ve göçmen haklarını geliştirme, vahşi yaşam alanlarını

koruma gibi konu başlıklarında gerçekleştirilecek çalışmalar sosyal hizmet mesleğinin küresel düzlemdeki pozisyonunu da güçlendirecektir (Dominelli, 2018). Yakın gelecekte küresel bir kaos ve krize yol açması beklenen iklim krizi meselesinde farkındalık artışına paralel geliştirilecek uzun vadeli sosyal politika pratikleri söz konusu buhranı bir fırsata dönüştürme potansiyeli taşımaktadır.

## **İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ SORUNU**

İklim değişikliği; insan faaliyetleri, endüstriyel üretim-tüketim ilişkileri, küreselleşme, kentleşme, tarihsel seyrin hemen hiçbir döneminde benzeri görülme-yen nüfus artışı, devletlerarası kıyasıya rekabet vb. süreçler sonucunda atmosfere yoğun miktarda sera gazı salınımı sonucu dünyanın aşırı ısınması ve bu ısı artışının da iklim olaylarının döngüsünü, görülme sıklığını ve şiddetini değiştirmesidir. Buzulların erimesi, deniz seviyelerinin yükselmesi, sel ya da ani su baskınlarının artması, kasırga, tayfun, vb. ekstrem hava olayları ile daha sık bir biçimde karşılaşılması, çölleşme, kuraklık, gıda ve su kıtlığı, her yıl milyonlarca hektar alanı kül eden orman yangınları iklim değişikliği sonucu ortaya çıkan ve geniş kitlelere etki eden sorunlardan yalnızca birkaçıdır. İklim değişikliği, 21.yüzyıl dünya ajandasındaki en önemli kriz olarak gösterilmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla iklim değişikliğinin insan yaşamı ve gezegenimizin varlığına yönelik oluşturduğu risklerin yoğun biçimde artacağı düşünülmektedir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği problemlerinin insan etkinlikleri sonucu ortaya çıktığı bilinen bir gerçeklik halini almıştır. 2020 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, iklim değişikliğinin ortaya çıkmasında insan katkı payı oranı %97 olarak belirtilmiştir (National Academy of Sciences, 2020). Bu oran, küresel ısınma ve iklim değişikliği olgularının arka planında bizatihi insanın kendisinin bulunduğunu; bu çerçevede doğayı ve iklimi tahrip eden ve gezegen ekseninde varoluşsal bir krize neden olan eylemlerinden ötürü doğrudan sorumluluğa sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Küresel bir kaygı odağı haline gelen iklim değişikliği probleminin dünya gündemine nasıl girdiğine bakılacak olursa ana etken olarak, iktisadi ölçekte daha fazla kazanç elde etme arzusunun yaşam pratiğinin merkezine yerleştirilmesi olduğu açıkça görülecektir. Kapitalist ideoloji ve neoliberal politikalar çerçevesinde ekonomik düzlemde sermaye birikimi ve kâr maksimizasyonuna odaklanması, bu minvalde en yüksek seviyede rekabetin meşru görülmesi ve teşvik edilmesi, mevcut konjonktürdeki endüstriyel üretim-tüketim ilişkileri ve doğayı yalnızca bir araç ve sömürülecek bir kaynak olarak gören insan faaliyetleri bahse konu küresel krize zemin hazırlamıştır (Topgul, Kol & Beytas, 2021). Bu noktada, söz konusu sorunların başlangıç noktası olarak insanlığın yaşamın kendisine ve gezegenimizin biyolojik ve fiziksel sınırlarına ilişkin hâlihazırdaki algıları, varsayımları, değer yargıları, düşünce kalıpları ve bu baskın ideoloji ile yarattığı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal düzen ön plana çıkmaktadır (Purutçuoğlu & Doğan, 2017). Ekonomik büyüme ve salt kalkınma odaklı anlayışın yegâne gaye görüldüğü bu yaşam tasarımında doğa ve doğal yaşam tamamıyla insan refahı ve çıkarına hizmet etmesi gereken bir araç ve kaynak olarak algılanmıştır (Boynudelik akt. Güzel & Buz, 2019). Bu çerçevede doğa üzerinde baskı ve tahakküm kurulması meşrulaştırılmıştır. Özetlemek gerekirse, ekonomik bağlamda devletlerarası kıyasıya rekabet ve kaynak ile refah pastasından en çok payı

kapma savaşı ve insanlığın doğa ile doğal kaynaklar üzerindeki bitmek bilmeyen hak iddiaları insan kaynaklı küresel iklim değişikliği problemini meydana getirmiştir.

Sosyal hizmet mesleğinin yolunu iklim değişikliği ve iklim mülteciliği meseleleriyle kesiştiren noktalar yukarıda dile getirilen hususlardır. İnsan hakları ile ortak bir kader birliği bulunan sosyal hizmet mesleği (Yıldırım & Aslan, 2019) penceresinden konuya yaklaşıldığında; iklim değişikliği ile alakalı sorunların birey, grup ve toplulukların sağlıklı, güvenilir ve sürdürülebilir bir fiziki çevrede yaşamlarını sürdürme imkânlarını ellerinden aldığı net bir şekilde gözlemlenecektir. İklim değişikliği doğrudan yaşamın ve yaşama hakkının kendisiyle ilgilidir. Söz konusu problem barınma, gıda, temiz suya erişim gibi zaruri ihtiyaçların karşılanmasında zorluklar yaratmakta ve güvenilir, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamı olanaksız kılmaktadır. İklim değişikliği çok sayıda insan hakkı ihlaline yol açan ve aciliyetle harekete geçilmesi gereken bir meseledir. Ek olarak; gelirin, kaynakların, refahın ve fırsatların küresel düzlemde adil dağılımı idealine ve motivasyonuna sahip sosyal hizmet mesleğinde ulaşılmak istenen nihai hedef olan sosyal adalete giden yolda en önemli engellerden bir tanesini iklim adaletsizliği oluşturmaktadır. Bu gerekçelerden hareketle iklim ve çevre adaletsizliklerinden muzdarip olan insanların sorunlarına daha duyarlı bir çizgide hareket etmek, sosyal hizmet mesleğinin insan hakları ve sosyal adalet ilkesi ve idealine olan kuvvetli bağlılığı göz önünde bulundurulduğunda bir zorunluluktur.

## **İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE BAĞLANTILI İKLİM MÜLTECİLİĞİ KAVRAMI**

İklim değişikliği kaynaklı olarak yer değiştirenler bireyleri tanımlamak için kullanılan iklim mülteciliği kavramının literatürde bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle öncelikle hukuki anlamda iklim mülteciliği kavramı açıklanacak ve sosyal hizmet alanının iklim mülteciliğine bakış açısı değerlendirilecektir. Ayrıca, iklim mültecilerinin iyilik hallerine değinilerek son veriler ışığında iklim mülteciliği meselesi ele alınacaktır.

### **Hukuki çerçeve bağlamında iklim mülteciliği**

Yaşadıkları doğal alanlarda iklim değişikliği ile alakalı olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda kalan ve akabinde ise daha güvenli olduğu düşünülen ülkelere doğru sığınma talebi ile yola çıkan kişiler iklim mültecileri olarak adlandırılmaktadır. Literatürde bu kişileri ifade ederken "iklim mültecisi", "çevresel nedenler ile yerinden edilmiş kişiler", "ekolojik mülteci", "iklim değişikliği mültecisi" ve "çevre mültecisi" gibi ifadeler kullanılmakta olup, bu bağlamda terminolojik bir uzlaşının henüz sağlanmadığı ifade edilebilmektedir (Mutlu, İrdem, & Üre, 2015'den akt. Tekin, 2020). 1951 yılında *Mültecilerin Hukuki Durumlarına Dair Cenevre Sözleşmesi* kapsamında mülteci kavramsallaştırması yapılmış olup kimlerin mülteci statüsüne sahip olabileceği ve bu çerçevede karşılanması gereken kriterler belirtilmiştir. Bu kriterler; ırk, din, tabiiyet, siyasi görüş ve belirli bir sosyal gruba mensubiyettir. Buradan hareketle iklim değişikliğinin veya iklim olaylarının 1951 *Mülteci Sözleşmesi* kapsamında yer almadığı ve bu durumun da iklim mültecilerinin hukuki düzlemdeki yeri ile statülerine dair belirsizlik ve boşluk yarattığını dile getirmek hatalı olmayacaktır (Safi, 2020). Bu

sebepten ötürü, bazı yazarlar iklim mültecisi ifadesini kullanmanın doğru olmayacağını ileri sürmekte olup; 'iklim mültecisi' kavramsallaştırması yerine 'çevresel nedenlerle yerinden edilmiş kişiler' ifadesinin kullanımına daha fazla özen göstermektedirler. Madalyonun öteki yüzünde yer alan yazarlara göre ise, iklim krizi ile ilintili olarak göç etmek zorunda kalan kişileri iklim mültecisi olarak tanımlamak yerinde ve meşrudur. Buna göre, ilgili konunun taşıdığı aciliyet ve önemi güçlü bir biçimde ortaya koyması bakımından doğru kavramsallaştırma iklim mültecisidir (Tekin, 2020). Bu çalışma kapsamında, iklim ve çevre krizleri nedeniyle can ve mal güvenliğinden endişe eden ve menşe ülkelerinde yaşama tutunma olasılıkları oldukça azalan ve doğal olarak korunma talebi ile göç eden bireyleri ifade ederken, bahsi geçen konunun ehemmiyetine daha güçlü vurgu yapması bakımından iklim mültecisi nosyonu kullanılacaktır.

İklim mülteciliği konusu ele alınırken dikkat edilmesi gereken bazı önemli noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki daha önce belirtildiği üzere, *1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statülerine Dair Cenevre Sözleşmesi*'nde doğa, iklim olayları ve çevresel bozulmalar kaynaklı zorunlu göç hareketlerinin ilgili kişiler adına mülteci statüsünün edinimi açısından kapsam dışında bırakılmasıdır. Bahsedilen Sözleşme'ye göre; ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir gruba mensubiyeti ve(ya) siyasi görüş ve düşüncelerinden ötürü menşe ülkesinde devlet ya da devlet dışı kurum ve aktörler tarafından zulme uğrayan veya zulme uğramaktan korkan, vatandaşı olunan ülkenin korumasından yararlanamayan ve(ya) söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen kişiler mülteci olarak tanımlanmaktadır. Burada kişilerin mülteci statüsünü elde etmesinin ancak birtakım şartların yerine getirilmesi ile mümkün olabileceğini bir kez daha vurgulamakta fayda vardır. Bulunulan ülkede şiddet ya da zulme uğramak veyahut bahse konu travmatik eylemlere maruz kalma riski altında bulunmak mülteci olarak değerlendirilmenin ön koşuludur. Ayrıca, sığınma talebinde bulunan kişilerin başvuruları ele alınır iken tabii oldukları ülkelerin mevcut ya da potansiyel tehditleri çözüme kavuşturmaya yönelik istek, irade ve yeterlilikleri göz önünde bulundurulmaktadır (Tekin, 2020). İklim-doğa olaylarının şiddet içermeyen özü, sistematik ve uzun süreli bir zulüm olmaktan uzak yapısı, iklim değişikliği sebebiyle kaçınılmaz biçimde göçe sürüklenen bireylerin resmi olarak mülteci statüsü içerisinde kendilerine bir alan bulamamalarına neden olmaktadır. İklim değişikliği ekseninde yaşananlar insanların doğal yaşam alanlarını terk etmelerine meşru bir gerekçe olarak kabul edilmemektedir (Safi, 2020). Mülteci Konvansiyonu'nun hazırlandığı tarihsel bağlam içerisinde büyük bir sorun olarak değerlendirilmeyen küresel ısınma ve iklim değişikliği, insanlığı bir yok oluşa sürüklenme riski taşıması bakımından 21. yüzyılın en kritik sorunları arasında yer almaktadır. Her yıl ekolojik krizler nedeniyle ani veya aşamalı olarak yaşam alanlarını kaybeden ve ülke içinde veyahut ülke sınırlarını aşmak suretiyle göç eden insanların sayısı milyonları aşmakta iken mevcut mülteci tanımının günümüz gerçekliğini yansıtmaktan uzak olduğu ve içinde bulunduğumuz dönemin şartlarına, ihtiyaçlarına ve beklentilerine yanıt vermediği söylenebilmektedir. Doğa olaylarının ve çevresel bozulmanın bir sığınma zemini olarak kabul edilmemesi mülteci hukukunda bir boşluğa işaret etmektedir. İlerleyen yıllarda iklim değişikliğinin zorunlu göç hareketlerinin en önemli tetikleyicisi olacağı, yüz milyonlarca insanın korunma talebiyle dış ülkelere sığınma başvurusunda bulunacağı öngörülmektedir. Bu

öngöründen hareketle genişletilmiş bir mülteci tanımının varlığına duyulan ihtiyaç son derece açık ve ortadadır (Safi, 2020). Ne var ki, iklim değişikliği nedeniyle zorunlu göçe sürüklenen bireylerin hukuki statülerine ilişkin herhangi bir yasal uzlaşısı henüz sağlanamamıştır (Tekin, 2020). Küresel dünya gündemi ve gerçekliğinin en göze çarpan maddelerinden birisi haline gelen iklim değişikliği, doğaya, doğal yaşama ve fiziksel çevreye telafisi mümkün olmayan hasarlar vermektedir. Bu durum kitlesel göç hareketlerini tetiklemektedir, öyle ki, 2050 yılına kadar iklim değişikliği ile bağlantılı problemlerden ötürü 200 milyon insanın ellerinde kalacak tek seçeneğin buldukları topraklardan göç etmek olacağı öngörülmektedir (World Bank Group, 2021). Dolayısıyla, iklim mülteciliği sorununun yerel ve (ya) ulusal bir nitelik taşımaktan çok öte uluslararası ve küresel bir niteliğe sahip olduğunu; neden, sonuç ve etkileri bakımından tüm dünya ülkelerini son derece yakından ilgilendirdiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

İklim mültecileri en yalın tabir ile iklim değişikliğinin zararlı sonuçlarından korunmak amacıyla bir başka ülkenin sınırlarını aşan bireyleri ifade etmektedir. Bu göç hareketinin keyfi, kültürel veya ekonomik gerekçelerden ötürü gerçekleşmediğini vurgulamakta fayda görülmektedir. İklim mültecileri, doğal yaşam alanları ve alışılmış geçim kaynaklarının iklim değişikliği ile bağlantılı süreçler neticesinde zarar görmesi ve buldukları bölgelerde yaşamlarını ve geçimlerini sürdürebilme olanaklarının azalması nedeniyle içsel ya da dışsal göçe sürüklenmektedirler. İklim değişikliği olgusu ekosistem üzerinde yarattığı tahribat, ülkelerin temiz su ve güvenilir gıdaya erişim, barınma ve enerji üretimi gibi son derece yaşamsal ve kritik ihtiyaç ve hizmetleri karşılama kapasitelerini sınırlandırmakta ve azımsanmayacak oranda insan popülasyonunu mecburi göçe zorlamaktadır (Internal Displacement Monitoring Center, 2018). Olumsuz etkilerinin kademe kademe gözlemlenmesine rağmen iklim değişikliği probleminin orta ve uzun vadede ülkelerin güvenlik ve istikrarına ilişkin en büyük potansiyel tehdit olacağı düşünülmektedir. İklim mültecileri olarak ifade edilen grubu zorunlu göçe sürükleyen etkenlere; deniz seviyesinin yükselmesi sonucu bazı küçük ada ülkeleri ve kıyı şeridinde yer alan şehirlerin sular altında kalacak olması, kuraklık ve çölleşme sebebiyle içilebilir su kaynaklarının ciddi oranda azalması ve ekilebilir tarım alanlarının tahribatı, dünya nüfusunun su kıtlığı ve güvensizliği tehlikesi ile karşı karşıya olması, azalan doğal kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma istek ve rekabetinin devletlerarası gerginlikleri artırması ve yer yer silahlı çatışmalara yol açması, gıda üretimi ve tedarik zincirinde meydana gelen sıkıntılar ve ilgili bölgelerde temiz su, güvenilir gıdaya erişememe gibi sıkıntılar sonucu hastalık ve ölüm oranlarındaki kayda değer artış örnek olarak gösterilebilmektedir (Internal Displacement Monitoring Center, 2018). Bu noktada mevcut listede yer verilen her bir unsurun önemiyetle üzerinde durulması gerektiğine inanılmaktadır. İklim değişikliğinin çıkış noktasını oluşturduğu sorunlar, ülkelerin barınma, yiyecek ve geçim kaynakları gibi kritik ve yaşamsal önemdeki altyapılarını yok etmektedir (Safi, 2020). Bu durumdan etkilenen insanlar ise mecburi bir şekilde göç eylemine sürüklenmektedir. İlk olarak bulunulan ülke içerisinde içsel yer değiştirme hareketleriyle bahse konu olumsuz sürece çözüm

bulmaya çalışılmakta olup bu çabalar sonuç vermediği takdirde ise bir başka ülkenin sınırını aşarak sığınma ve koruma talep etmek iklim mültecilerinin önünde tek opsiyon olarak belirmektedir.

Hukuki çerçeve bağlamında iklim mültecisi kavramsallaştırması bölümü sonuçlandırılır iken iklim mültecilerinin *1951 Mülteci Sözleşmesi* kapsamında yer almadığı ve yasal olarak haklarının güvence altında olmadığını belirtmek gerekmektedir. Bu sebeple, bu kişilerin sığınma taleplerinin nasıl değerlendirileceği konusu başvuru yapılan ülkelerin iç yargı oranlarının inisiyatifine bırakılmıştır. Bu durum çevresel tehditler nedeniyle yerlerinden edilen ve dış ülkelere sığınma talep eden kişilerin gelecekle ilgili hukuki statülerinin ne şekilde vuku bulacağına dair belirsizlikler ve doğru kavramsallaştırma yapılması adına birtakım güçlükler yaratmaktadır. *1951 Mülteci Sözleşmesi* kurgulanış açısından, haklı gerekçeler ile korunmaya gereksinim duyan kişilerin yaşadıkları sıkıntıları bireysel düzlemde çözmeye yöneliktir (Safi, 2020). Ayrıca, *1951 Mülteci Sözleşmesi*'nin ülkeler adına uygulama pratiği açısından da farklılıklar göze çarpmaktadır. İklim mülteciliği meselesinin hukuki ve bağlayıcı bir zemine oturtulması, iklim krizi nedeniyle göç eden kişilerin haklarının yasalarla temin edilerek güvence altına alınması gerekliliği ortadadır. Hak temelli bir meslek olarak sosyal hizmet, iklim mülteciliği sorununu küresel düzlemde çözüme kavuşturmada önemli katkılar sunabilecek meslek gruplarının başında gelmektedir. Bundan ötürü ilgili çalışmanın bir sonraki bölümünde sosyal hizmet perspektifinden iklim mülteciliğine bakış ele alınacaktır.

### **Sosyal hizmet odağından iklim mülteciliğine bakış**

Sosyal hizmet tarihsel akış içerisinde ağırlıklı olarak yoksulluk, işsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, suçluluk, bağımlılık, engellik ve göç gibi konular üzerinde yoğunlaşmış; iklim ile çevre krizlerine ve bu krizlerin ortaya çıkardığı diğer sorun alanlarına ise genel manada ilgisiz kalmıştır (Demirbilek, 2016; Güzel & Buz, 2019). Sosyal hizmetin iklim değişikliği ve iklim mülteciliğine yönelik çalışmaları çok eski zamanlara dayanmamaktadır. Burada yeni kurulan bir ilişki ve giderek önem kazanan bir uygulama alanından bahsedilmektedir. Sosyal hizmet mesleği ve disiplini uzun yıllar boyunca insanları çevreleyen fiziki çevrede ve doğanın kendisinde meydana gelen olaylara ve değişimlere kulak vermemiştir. Birey-çevre etkileşimi ve uyumu yalnızca kişi ya da grupların dahil oldukları sosyal bağlamlar, sistem ve kültürler etrafında ele alınmıştır; dolayısıyla, birey-fiziki çevre ve birey-doğa ilişkileri yeterli ilgi ve dikkati üzerine çekememiştir (Yanardağ, 2019). Bu açıdan, fiziki ve doğal çevrede yaşanan gelişmelerin sosyal refah üzerindeki yansımalarının anlaşılmasında görece geç kalındığı söylenebilmektedir. İnsan ve toplum yaşamının sınırlarını çizen fiziki ve biyolojik çevrede meydana gelen gelişmelerin, bireysel ve toplumsal iyilik hali ve refah, sosyal değişim ve gelişme, özgürleşme ve güçlenme gibi hususlar üzerinde ne ölçüde derin tezahürleri olabileceği gerçeği uzun yıllar boyunca fark edilmemiş veyahut göz ardı edilmiştir. Lâkin, iklim değişikliği sorunun inkâr edilemez bir boyut kazanması, negatif çıktılarının derin bir biçimde hissedilmesi ve çevre hareketlerinin yükselen sesi ve etkinliği sosyal hizmet paradigmaları üzerinde de bir değişimi beraberinde getirmiş ve sosyal hizmet mesleğinde dikkatleri ekolojik perspektifte yaşanan olumsuz gelişmelere çevirmiştir (Topgul & Beytas, 2021). Bugün, sosyal adalet ve refahın önemli bir bileşeni



olarak fiziki ve doğal çevre; insanın bütüncül iyi olma hali, bireysel ve toplumsal yaşam kalitesi gibi unsurların değerlendirilmesinde ana odak noktalardan biri haline gelmiştir.

Sosyal hizmet mesleği kişisel, kişilerarası, toplumsal, ekonomik ve politik düzlemde etkileri gözlemlenen sorunlara mesleki ajandası içerisinde yer verme gayretindedir. Birey, aile, grup ve toplumların deneyimlemekte oldukları problemleri çözüme kavuşturmak ve müracaatçılarının karşılaştıkları sorunlara yönelik baş etme kapasiteleri ile psiko-sosyal işlevselliklerini artırarak sosyal refaha katkı sunmak amaçlanmaktadır. Tüm bunlar insan hakları, sosyal adalet, kolektif sorumluluk gibi ilkelerin kılavuzluğunda gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (IFSW, 2014). Bireysel veya toplumsal esenliğin artırılmasını kendisine misyon edinen ve kişi, grup ve toplulukların yaşam kalitelerini yükseltmek için çeşitli mesleki uygulamalar gerçekleştiren sosyal hizmet mesleği bu hedeflerine ulaşmasında en önemli engellerden biri olmaya başlayan insan kaynaklı iklim değişikliği ve iklim mülteciliği konularına çalışmalar yürütmek mecburiyetindedir. Bahsedildiği üzere, sosyal hizmetin etik ilke ve değerleri sosyal hizmet meslek elemanlarına ve akademisyenlerine iklim mültecilerinin sorunlarıyla yakından ilgilenme mesuliyetini yüklemektedir. Sosyal sorunların çözümüne ilişkin sosyal politikaların oluşturulması ve iyileştirilmesi hususunda sorumluluk sahibi (Yanardağ, 2019; Tok & Orbay, 2020), yapısal ve sistematik sorunlardan ötürü zarar gören grupların hak savunuculuğu rolünü üstlenen bir disiplin ve meslek olması hasebiyle sosyal hizmet; insan tahakkümü ve sömürsü altındaki doğa ve çevresel felaketlerin etkilediği iklim mültecilerinin içinde buldukları durum ve koşullar ile yakından ilgilenmelidir. Bireysel veya kolektif refahı artırmaktan, yaşam kalitesini yukarı çekmekten veyahut en azından, sosyal refah ve sosyal koruma hizmetlerinin dışında bırakılan toplumun en savunmasız ve ötekileştirilmiş kesimlerine asgari bir yaşam standardı sunmaktan söz eden bir mesleğin, gezegenimiz üzerindeki tüm yaşam formlarının varlığına ve sürdürülebilirliğine ilişkin ciddi risk oluşturmaya başlayan iklim ve ekoloji krizine doğal olarak mesleki ajandası içerisinde yer vermesi beklenmektedir. Toplum temelli ve güçlendirme odaklı bir meslek olarak sosyal hizmet, iklim krizinden zarar gören toplulukları ihtiyaç duydukları kaynak ve hizmetlerle buluşturmak için mesleki müdahalelerini yoğunlaştırmalıdır. Endüstriyel ve fiziksel çevre felaketlerin yol açtığı travmatik etkilerle başa çıkmak, söz konusu felaketlerden etkilenen birey ve toplulukların yaşamlarını ve yaşam alanlarını yeniden inşa etmek ve gelecekte karşılaşılabilecek ekolojik tehlikelere yönelik direnç ve dayanıklılık geliştirmek yeşil sosyal hizmet merceğinden önemli birer uygulama hedefidir (Dominelli, 2018).

Sosyal hizmet uzmanlarının iklim krizi meselesine olan ilgisini artıran gelişmelere bakıldığında, değişen iklim ve ekoloji tahribatının zararlı etkileri yüzünden göçe sürüklenen insanların sayısı ve oranının her geçen yıl korkutucu oranda artması ve iklim krizi neticesinde bir grup insanın diğerlerine oranla daha fazla zarar görmesi ön plana çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle iklim adaleti, çevresel adalet ve ekolojik adalet gibi konuların iklim değişikliği eksenindeki tartışmalarda önem teşkil ettiği vurgulanmalıdır. İklim adaletsizliği olarak ifade edilen durum, iklim krizinin gelişiminde en az pay sahibi, iklim ile çevre tahribatı sonrası ortaya çıkan zenginlik ve refahı faydalanamayan yoksul ve

gelişmemiş ülkelerin; gelişmiş ve zengin ülkelerin uzun yıllardır daha fazla kâr etmek ve 'büyüme' için planlı ve sistematik bir şekilde yürüttükleri iklimi ve çevreyi tahrip eden eylemlerinin bedelini ödemesidir (Brecher, 2020). 3. Dünya ülkeleri olarak nitelendirilen yoksul ülkelerde insanların doğal yaşam alanları yıkıma uğramakta ve buldukları bölgelerde hayatlarını idame ettirmeleri imkânsızlaşmaktadır. Kurumsallaşan ve sistematik bir hüviyete bürünen eşitsizlikler üzerinden bir okuma yapıldığında, Güney Yarım Küre'de yer alan ülkelerin iklim krizi ve doğa tahribatının olumsuz etkilerine ev sahipliği yapma oranının %76 olduğu ve bu durumdan etkilenen toplam popülasyonun ise %92'sinin yine bahse konu ülkelerde yaşadığı gerçeği karşımıza çıkmaktadır (IFRC, 2009). İnsanlığın doğaya, iklime ve atmosfere zarar veren eylemlerinin bedelinin ulusal ve küresel ölçekte adil bir biçimde dağılmasına yönelik çabalar yüzleşmekte olduğumuz krizin üstesinden gelebilmenin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Küresel Kuzey'in iklim krizine neden olan uygulamalarına son vermesi, zarar gören ülkelerdeki yerel toplulukları kaynak ve teknoloji transferi yoluyla desteklemesi ve ülke sınırlarının kapısını iklim mültecilerine açması gerekmektedir. İklim ve çevre krizinden sorumlu şirket ve(ya) devletlerin eylemlerinin sorumluluklarını üstlenmelerini ve neden oldukları iklimsel ve ekolojik yıkımı telafi edecek uygulamalar geliştirilmesini sağlamak sosyal hizmet açısından savunuculuk ve lobicilik rollerinin bir gereğidir. İklim krizinin faturasını yoksul, beyaz olmayan, göçmen veyahut bir grup yerli ve yerel topluluklara ödetmeden ulusal, uluslararası ve küresel düzlemde adil biçimde dağıtmak, yani iklim adaletini sağlamak yeşil sosyal hizmet perspektifinden önemli bir uygulama hedefidir.

İklim krizinin perde arkasına bakıldığında insanlığın türcü bir yaklaşımla aynı gezegeni paylaştığı diğer yaşam formlarının varlığı, refahı ve haklarına saygı duymamasının en önemli tetikleyici unsur olduğu anlaşılacaktır. Özellikle, son kırk yıllık süreçte neoliberal politikaların hız ve ivme kazandığı modern dünya sisteminde iklim ve çevre pahasına 'büyüme', 'tüketme' ve 'daha fazla kâr etmek' kendiliğinden işleyen doğal bir düzen haline dönüşmüş ve meşrulaşmıştır. Küresel ölçekte en zengin %10'luk dilimde yer alan insanların atmosfere bırakılan toplam sera gazı salımının %52'sinden sorumlu olması, zengin bir azınlığın lüks, tüketim ve rekabet odaklı yaşamlarını sürdürebilmeleri için gezegenimizin bir yok oluş hikayesinin içine sürüklendiğini açıkça ortaya koymaktadır (OXFAM, 2020). İnsanlığın doğaya, doğal yaşama ve gezegene kendi çıkar ve refahını odağa alan türcü bir lensten bakması atmosferin denge noktasının aşınmasına ve biyolojik çeşitliliğin önemli ölçüde kaybına neden olmuştur (Yücel & Kurnaz, 2021). World Wildlife Fund: Living Planet Raporu'na göre 1970-2014 yılları arasında insan dışındaki canlı popülasyonu kaybı oranı %60'tır (WWF, 2014). Ekosistemin sağlıklı ve dengeli bir şekilde döngüsel süreçlerini yerine getirebilmesi her bir canlı türünün sistem içindeki varlığının devamlılığıyla yakından ilişkilidir. Ancak insan kaynaklı iklimsel ve ekolojik kriz diğer canlı türü çeşitliliğini dramatik bir biçimde azaltmış ve bilim insanlarıncı insanlığın kendi eliyle yarattığı ve dünyadaki tüm canlıları kapsadığı ifade edilen dünya tarihinin 'Altıncı Büyük Yoluş Süreci'nin başlamasına neden olmuştur (Yücel & Kurnaz, 2021). Bu noktada sosyal hizmete düşen görev ve sorumluluklardan bir tanesi, insan türünü merkeze alan ve finansal sermayenin çıkarlarına sistemik öncelik tanıyarak doğayı talan eden insanlığın tahakkümcü ve türcü düşünce

yapısının terk edilmesine zemin hazırlamaktır. İklim krizinin en kötü etkilerinden kaçış ancak insanlığın türcü ideoloji ve saiklerini bir kenara bırakarak çok türcü bir perspektiften insan olan ve olmayan tüm varlıkların değerini kabul etmesi ve buna uygun şekilde hareket etmesiyle mümkündür. Dolayısıyla, insanlığın doğaya ve doğal yaşama dikey ve hiyerarşik bir piramitten değil yatay ve eşitlikçi bir perspektiften yaklaşması ve kendi türünün varlığını ekosistemin yalnızca bir parçası olarak görmesi kilit öneme sahiptir. İnsanlığın bilişsel şema ve kodlarına ekolojik adalet ilkesini yerleştirmek ve hem kişiler arası hem de gezegen ölçeğinde karşılıklı bağlantı ve bağımlılıklarımızı kabul etmek son derece önemlidir.

Son olarak, insanlığın kârı, rekabeti ve ekonomik büyümeyi yaşamın esas örgütleyici ilkesi haline getirmesinin yakın gelecekte küresel ölçekte büyük bir bakım krizine yol açacağı belirtilmelidir. Bu bakım krizinin halihazırdaki derin yapısal ve sistematik problemlerle birleşerek mevcut toplumsal adaletsizlikleri derinleştireceği ve ulusal ve uluslararası düzlemde bir çözülme ve çöküşe yol açacağını ifade etmek hatalı olmayacaktır. İklim mültecilerinin yaşamlarını devlet içi ya da devletler arası çatışma ve rekabetin öznesi haline getirmeden, veyahut bu kişileri bir devletsizlik arafına sürüklemekten insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri zemininde çözüm yolları geliştirilmelidir. Olası iklim krizi senaryolarının konuşulduğu günümüzde insanlığın birbirini ve diğer yaşam formlarını umursayıp gözeteceği küresel bir bakım toplum inşası önemsenmelidir. Kendisinden ötesini umursayan ve ihtimam gösteren bakım toplulukları inşasına (Chatzidakis, Hakim, Littler, Rottenberg, & Segal, 2020) nasıl bir katkı sunacağı konusu ana akım sosyal hizmet tartışmalarının bir numaralı gündem maddesi haline gelmelidir.

### **İklim mültecilerinin iyilik halleri**

Çeşitli güçlüklerle zorunlu göçe sürüklenen bireylerin, göç öncesi, sırası ve sonrası aşamalarda deneyimledikleri yaşam olayları, ilgili bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ruhsal açıdan iyi olma halleri üzerinde mutlak bir tesir gücüne sahiptir. Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, endişe ve kaygı bozukluğu gibi sorunlar, pek çok kayıp ve yoksunluk mecburi göç sonrası süreçte sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Zorunlu göçün beraberinde getirdiği sıkıntılar ile göç eyleminin zorlu ve sonucu belirli olmayan bir sürece işaret etmesi bakımından göç eden bireylerin fiziksel, psikolojik ve ruhsal sağlıkları üzerinde birtakım negatif etkiler oluşabilmektedir (Buz & Dikmen, 2021). İklim mültecileri, henüz göç öncesi aşamada kendilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılama, sağlıklı ve güvenilir bir çevrede yaşamlarını sürdürme gibi konularda ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu kişilerin zorunlu göç öncesi yaşadıkları problemler incelendiğinde doğrudan yaşam hakkını ihlal eden bulgular ile karşılaşılmaktadır. Öyle ki, azalan su kaynakları, temiz suya erişememe, güvenli gıdaya ulaşamama, yaşanabilir fiziksel alanların kaybı ya da daralması, yerel gruplar ya da komşu ülkeler arasındaki daralan doğal kaynaklar üzerindeki hâkimiyet mücadeleleri ve hemen ardından patlak veren fiziki çatışmalar doğrudan hayatta kalabilmek ile ilişkilidir. Kişi ve grupların iyilik halleri üzerinde son derece baskılayıcı ve sınırlandırıcı olan bu gibi durumlar, iklim mültecilerinin yaşadıkları kaygı, stres ve endişeleri artırarak bir bakıma göç eylemini kaçınılmaz kılmaktadır. Tüm bunlar, çevresel

faktörlerin ve coğrafi koşulların birey, aile-grup ve toplulukların iyilik hallerini belirlemede doğrudan etkili olduğu görüşünü desteklemektedir (Buz & Dikmen, 2021). Tehlikeli göç rotalarında yapılan yolculuklar ve bu yolculukların süresi, mülteci kamplarındaki insan onuruna yakışır olmayan koşullar, ailesel ve toplumsal bağların çözülmesi ve göç deneyiminin sonuçlarının belirsizliği gibi unsurların zorunlu göçe sürüklenen tüm mülteci ve sığınmacılarda olduğu gibi iklim mültecilerinin de fiziksel, psikolojik ve ruhsal sağlığı üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Kirmayer vd., 2011). Ayrıca, iklim değişikliği ve çevresel bozulmalar kaynaklı zorunlu göç hareketlerinin 1951 Mülteci Sözleşmesi dahilinde dışarıda bırakılmış olması; bu minvalde koruma talebi ile bir başka ülkenin kapısını çalan bireylerin hukuki durumlarını belirlemeye yönelik kararların, sığınma talep edilen ülkelerin kendi yargı organları ve içtihatlarına bırakılmış olması, sığınma başvurusunun geleceğine ilişkin soru işaretleri oluşturmakta ve sığınma talebinin reddedilmesine müteakip sınır dışı edilme veya geri gönderilmeye ilişkin yükselen korku, umutsuzluk ve kaygı durumlarının yaşanmasına sebep olmaktadır (Buz, 2008). Son olarak, varılan ülkedeki hukuki statünün muğlaklığı, geleceğe ilişkin endişe, işsizlik veya yetersiz istihdam, zorlu yaşam koşulları, hijyenik olmayan ortamlarda yaşama, geride bırakılan aile ve topluluk üyeleri, sosyal destek kaybı, dil bariyeri ve adaptasyon ile uyumda yaşanan problemler, göç sonrası aşamada zorunlu göçe sürüklenen birey ve grupların karşılaştıkları güçlüklerden yalnızca birkaç tanesidir. Bahse konu güç durumların öznesi haline gelen insanlar fiziksel, psikolojik, ruhsal ve sosyal açıdan son derece olumsuz olarak etkilenmektedir (Kirmayer vd., 2011).

İklim mülteci olarak ifade edilen, çevresel nedenlerden ötürü yaşadıkları yerlerden mecburi bir şekilde göç eden kişilerin sığındıkları ülkelerde bahse konu olumsuzlukların birkaçı ya da tamamına maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu nedenle zorunlu göç olgusu sonrası bireyin bütüncül iyi olma hali üzerinde ne gibi değişiklikler yaşanabileceğini etraflıca değerlendirmek; ayrıca, göçü ortaya çıkaran arka plan ile göç sırası ve sonrasındaki dinamikleri iyi anlamak gerekmektedir. Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli bu taleplere yanıt verebilecek birikim, kaynak ve potansiyele sahiptir. İnsan refahını kendisine konu edinen ve toplumsal değişim, dönüşüm ve gelişime kapı aralamak isteyen bir meslek olarak sosyal hizmet, iklim değişikliği kaynaklı krizlere yanıt vermek zorundadır.

### **Son veriler ışığında iklim mülteciliği**

Sosyal hizmet ile iklim değişikliği probleminin yollarını kesiştiren faktörlerden biri hiç şüphesiz iklim mültecileri olarak adlandırılan ve sayıları her geçen büyüyen bir dezavantajlı grubun ortaya çıkışı olmuştur. Ekolojik düzlemde kötüye gidişin hızlanması ve çevresel tehditlerin her geçen artması sonucu göçe sürüklenen insanlar için buldukları ülke sınırları içerisinde göç etmek veya bir başka ülkenin sınırını geçmek üzere iki seçenek mevcuttur. Bu bağlamda, göç hareketlerinin genellikle ülke sınırları içerisinde gerçekleştiğini söylemek mümkün iken, bazı insanlar açısından bir başka ülkeye sığınmaktan başka çare kalmamaktadır. Internal Displacement Monitoring Center (IDMC) tarafından 2020 yılında yayımlanan raporda, 2019 yılı ve öncesinde görülen iklim veya çevre felaketleri sonucu yaklaşık 5,1 milyon insanın ülke sınırları içerisinde yer değiştirmek ve halen göç ettikleri bölgelerde

yaşamlarına devam etmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Ayrıca, sadece 2019 yılında, 140 ülkeden yaklaşık 25 milyon insan, iklim olaylarının değişen yapısı, sıklığı ve şiddeti neticesinde buldukları ülkeler içerisinde bir başka bölgeye göç ettiği ve bu sayının 2012 yılından beri ulaşılan en yüksek sayı olmakla birlikte; çatışma ve şiddet kaynaklı olarak içsel göçe sürüklenen kişi sayısının 3 katı olduğu dile getirilmiştir. 2020 yılının ilk yarısında 9,8 milyon insanın ülkelerindeki mesken alanlarından ayrılmasına neden olması bakımından iklim/çevre krizleri küresel ölçekte yeni içsel göç hareketlerini tetikleyen en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık 10 milyon insanı kapsayan bu içsel göç hareketlerinin %75'i Hindistan (2,7 milyon), Bangladeş (2,5 milyon), Filipinler (811 bin), Çin (791 bin) ve Somali (514 bin)'de gerçekleşmiştir (IDMC, 2020). Söz konusu ülkeler, iklim değişikliği ya da çevresel koşullardan ötürü zorunlu iç göç hareketlerinin en sık görüldüğü ülkelerdir. Fakat iklim değişikliği ile çevresel bozulmaların küresel bir gerçekliğe dönüşmeye başlamasıyla birlikte bu tablonun yakın zamanda değişime uğrayacağı düşünülmektedir. 2016 yılında İngiltere'de yayımlanan Lancet Raporu'na göre, gerekli önlemler alınmadığı takdirde 2050 yılına kadar, iklim değişikliğinin gıda üretimini sekteye uğratabileceği nedeniyle 500.000 kişinin hayatını kaybetmesi, toplamda 1,9 milyon kişinin ise salt gıda erişimi ve tüketiminde yaşanacak sıkıntılar nedeniyle yaşamını yitirmesi beklenmektedir (Gıdahatt, 2016'dan akt. Artan & Uzun, 2017). Dünya Bankası tarafından 2018'de yayımlanan Ani Artış: Ülke İçindeki İklim Göçüne Hazırlanmak başlıklı raporda sadece 2050 yılında Sahra-Altı Afrika, Güney Asya ve Latin Amerika'da iklim krizi sebebiyle ülke içerisinde zorunlu göçe sürüklenecek insan sayısı 143 milyon olarak kaydedilmiştir (World Bank, 2018). İklim krizinin ne ölçüde büyük bir zorunlu göç dalgasını tetikleyeceği ve halihazırdaki küresel mülteci buhranına nasıl bir derinlik kazandıracağı yukarıdaki istatistiki verilerden de rahatlıkla anlaşılmaktadır. İklimsel ve ekolojik yıkımın yakın gelecekte küresel gündemin en öne çıkan konusu olması beklenmektedir. İnsan kaynaklı iklim değişikliği her yıl milyonlarca kişiyi zorunlu iç ve(ya) dış göçe sürüklemeye devam etmektedir. Buradan hareketle iklim krizi ve iklim mülteciliği meselelerinin çözümünün gelecek nesillere bırakılmayacak kadar ivedilik arz ettiği açıklığa kavuşturulmalıdır. İklim mültecilerinin geçmişten günümüze yaşadıkları ve gelecek perspektifinde yaşayabilecekleri problemlere yönelik koruyucu-önleyici çalışma ve politikalar geliştirilmesi insanlığın öncelikli gündem maddelerinden biri haline gelmelidir.

## **TARTIŞMA ve SONUÇ**

İnsan hakları üzerinde önemle duran sosyal hizmet ile iklim değişikliği ve iklim mülteciliği sorunlarının başlıca kesişim noktası söz konusu problemlerin doğrudan insan yaşamının ve gezegenimizin sürdürülebilirliğine tehdit oluşturmasıdır. Sosyal hizmet, iklim mültecilerini göçe sürükleyen asli gerekçenin hayatta kalma kaygısı olduğunu farkındalığına sahiptir. İnsan hakları rehberliğinde insan onuruna yakışır bir yaşamı toplumsal yapı ve düzen içerisindeki tüm kesimlere erişilebilir kılmaya çabalayan ve kişilerin kendi kaderini tayin etmesi (self-determinasyon) gerektiği inancını taşıyan, güçlendirme ve özgürleştirme temelli bir meslek için, iklim değişikliği en zaruri insani hak olan yaşam hakkına mâni olması sebebiyle mesleki gündem içerisine dâhil olmuştur. İklim değişikliği kaynaklı

olarak milyonlarca insanın yaşamını kaybedecek ve doğal yaşam alanlarını yitirecek olması sosyal hizmet mesleği adına kabul edilemezdir. Sosyal hizmet, özellikle toplumun en savunmasız kesimlerinin yaşam hakkını korumaya ve geliştirmeye yönelik çaba sarf eder. Bu hususta dezavantajlı grupların kaynaklardan, fırsatlardan, gelirden, refaktan, hizmetlerden asgari düzeyde de olsa bir pay alabilmesi adına mücadele edilmektedir. Sosyal adalet ilkesi ve idealine güçlü bir bağlılığı bulunan sosyal hizmetin; sosyal adaleti tüm insanlar adına tahsis etme ve yaşamın kendisine hâkim kılmaya yönelik motivasyonu mesleki var oluşunun en önemli gerekçesidir. Bu noktada, sosyal adaletin salt ekonomik, politik, kültürel boyuttan ibaret olmadığı ve yalnızca gelir ile kaynakların yeniden dağıtımını ile sağlanamayacağını vurgulamak gerekmektedir (Besthorn, 2011). Bu nedenle, sadece çevresel kaynaklara erişim ya da çevre kararlarına anlamlı katılımdan daha geniş bir içeriğe sahip çevresel adalet anlayışı (U.S. Environmental Protection Agency, 2018) sosyal adalet ile bütünleşmelidir (Kılıç & Tok, 2014). Bu noktada, insan türünün çıkar ve refahını merkeze koymadan yeryüzündeki tüm yaşam formlarının iyilik halini dikkate alan ve insanı biyolojik çeşitliliğinin yalnızca bir parçası olarak gören ekolojik adalet (Miller, Hayward, & Shaw, 2012'den akt. Güzel & Buz, 2019) anlayışından faydalanılmalıdır. Sosyal hizmet insan odaklı bir yapıya sahiptir ve insan refahını değerlendirme, uygulama ve müdahalelerinin merkezine yerleştirmektedir. Fakat, insanların iyi, mutlu, sağlıklı ve esenlik içerisinde bir yaşam sürmesinin gezegenin iyilik haline doğrudan bağlı olduğunun anlaşılmasıyla beraber bu hâkim paradigmada bir değişim ve dönüşüm yaşanmasına kesin gözüyle bakılmaktadır.

Sosyal hizmet, zorunlu göç olgusunun küresel gerçekliğin önemli bir parçası olduğu bilincindedir. Son yıllarda özellikle Orta Doğu, Afrika ve bazı Asya ülkelerinde yaşanan savaş, terör, çatışma, yoksulluk, işsizlik, çölleşme, su kaynaklarının azalması, su ve gıda güvensizliği, kıtlık gibi problemler azımsanmayacak oranda insan popülasyonunu zorunlu göçe sürüklemiştir. İnsanları kitlesel göçe mecbur bırakan koşullar listesine küresel ısınma bağlantılı iklim değişikliği sorunu ve beraberinde yol açtığı ekolojik krizler de eklenmiştir. Bunun sonucunda ise iklim mülteciliği, tüm dünyayı yakından ilgilendiren bir endişeye dönüşmeye başlamıştır. İklim değişikliği ve iklim mülteciliği sorunları henüz bir çığ halini almamış iken önleyici çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Örneğin, yasa yapıcı kurum ile kuruluşlar ve politika geliştiricilere yönelik lobicilik faaliyetleri; birey, grup ve topluluklara yönelik farkındalık yükseltme ve bilinç geliştirme atölyeleri; sosyal kampanya ve sosyal eylem çalışmaları, kolektif hareket ve ortak sorumluluk bakış açısını kazandıracak uygulamalarla bu sorunun yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde taşıdığı ciddiyet ve aciliyet kavranmalı ve çözüm adına kararlı bir irade ortaya konmalıdır. Geleceğe dair öngörülerde, mecburi iç ve dış göç hareketlerinin ivme kazanacağı, iklim krizi ve ekolojik felaketlerin ise zorunlu göç olgusunun en tetikleyici unsuru olacağı düşünülmektedir. Yakın gelecekte tüm dünya ülkelerinin gündemine en üst sıralardan yerleşmesi beklenen iklim mülteciliği meselesinde ivedi, kolektif ve proaktif bir pozisyon alınması şarttır. Aynı zamanda, iklim krizi ve çevre felaketleri nedeniyle halihazırda yerinden edilmiş topluluklara yönelik koruyucu nitelikte çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu çerçevede iklim mültecilerinin sağlık, barınma, gıda gibi temel insani hizmetlere erişiminin sağlanması ve bu hizmetlerin ise insan onuruna

yakışacak bir anlayışla temin edilmesi önem arz etmektedir. Ek olarak, göç edilen yeni coğrafyalarda göç eden kişileri ve yerel grupları ortak bir zeminde bir araya getirecek ve toplumsal yaşama uyum ve entegrasyonu sağlayacak uygulama modelleri ve programları üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

Sosyal hizmet mesleğinin ülkelerin ekonomik ve politik atmosferine ve bu atmosfere şekil veren egemen ideolojilere bağlı olarak faaliyet gösterdiği bilinen bir gerçektir (Albayrak, 2021). Bugün itibarıyla sosyal hizmet mesleği birçok ülkede sosyal kontrolün bir aracı veyahut bir toplum mühendisliği düşüncesinin ideolojik bir aygıtı olarak kullanılmaktadır. Öyle ki, insanlığı ortak bir çatının (insan kimliği) altında kucaklamak, insan hakları ve sosyal adaleti toplumsal yapıya egemen kılmak bir yana, eşitsizliğin kendiliğinden işleyen doğal bir düzen kimliğine büründüğü mevcut statükoyu değer ve norm yargılarıyla korumaya yönelik bir görüntü sergilenmektedir (Güldalı, 2018). Retorik ve popülist söylemlerin insanları gerçek anlamda güçlendirecek ve özgürleştirecek uygulamalara tercih edildiği bir toplumsal, politik ve ekonomik gerçekliğe şahitlik etmekteyiz. Gücün ve baskının doğası ve dinamikleri yeterince kavranmadığında sosyal hizmetin de bir baskı ve kontrol aracına dönebilmesi mümkündür (Akbaş, 2014). Dolayısıyla var olan sosyal sorunları ortaya çıkaran ve yeniden üreten hâkim toplumsal, ekonomik ve politik sisteme meşruiyet kazandırma ihtimali göz ardı edilmeden mesleğin kurucu değerlerine dönüşü adına eleştirel bir bilinç geliştirilmesi yönündeki çabalar önemsenmelidir (Güldalı, 2014). Piyasa ekonomisine ve küreselleşmeye olan derin bağlılık, iktidarların sosyal sorunları çözüme ulaştırmaktan ziyade yönetilebilir kılma gayretleri ve bu çerçevede sıklıkla popülist ve retorik söylemlere başvurmaları ve benzeri süreçler sosyal hizmetin toplum mühendisliği politikalarının bir enstrümanı olarak kullanılmasına neden olmaktadır. Bu durumun arka planında; sosyal hizmet uygulamalarının yüksek ölçüde kamu kurum ve kuruluşlarında görev alan meslek elemanları tarafından sunuluyor olması, bu kurum ve kuruluşların fon ve finansman açısından ilgili devletlere olan bağımlılığı, ekonomik ve siyasi aktörlerin bilişsel şemaları ile düzenlenen mevcut yasalar, politikalar ve normlar doğrultusunda hareket etme zorunluluğu gibi faktörler önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmet eşitsiz ve adaletsiz sosyal düzeni kabul etmeden, hiyerarşi, sınıf, tahakküm, baskı, güç, bilgi ve iktidar ilişkileri gibi olgular üzerinde eleştirel bir duruş geliştirmelidir (Albayrak, 2021). Hâkim grupların çıkarını konsolide etmeye yarayan sosyal hizmet uygulamalarının ve sosyal politikaların, sosyal hizmet mesleği etik ilke ve değerleri ile çelişen taraflarını ortadan kaldırmaya yönelik eleştirel ve baskı karşıtı bir perspektifle mesleki müdahale ve uygulamalar şekillendirilmelidir (Healy, 2001). Bu noktada, sosyal hizmetin politik bir faaliyet olduğu gerçeği üzerinde hassasiyetle durulmalıdır (Lavalette, 2021). Sosyal hizmet mesleğini siyasi ve politik sahneden uzak tutmayı amaçlayan ve çeşitli bürokratik engeller ile mesleği dar bir alana ya da mikro uygulamalara hapsetmeye yönelik tüm çabalar boşa çıkartılmalıdır.

İklim ve çevre krizi ile iklim mülteciliği mutlak surette küresel ve varoluşsal bir buhran olarak ele alınmalıdır. Diğer taraftan ise, insanlığın önünde birbirini ve diğer tüm yaşam formlarını gözeteceği ve hiçbir canlı türünü arkada bırakmadan gezegen ölçeğinde yeni bir eko-sosyal dünya inşa etme

fırsatı bulunmaktadır (IFSW, 2021). Modern küresel dünya sisteminde mikro uygulamalara sıkışan ve makro ölçekteki politik, siyasi, toplumsal ve çevresel odağını kaybeden sosyal hizmetin önünde fark yaratmak için tarihi bir fırsat bulunmaktadır. Yerli ve yerel toplulukları güçlendirme, dirençli ve dayanıklı toplumlar inşa etme, ırk eşitsizliği ve emek gücü sömürsünün önüne geçme, temiz hava, su ve gıda güvenliğini sağlama, mülteci ve göçmen haklarını geliştirme, vahşi yaşam alanlarını koruma gibi konu başlıklarında gerçekleştirilecek çalışmalar sosyal hizmete mesleğin küresel düzlemdeki pozisyonunu da güçlendirecek önemli fırsatlar sunmaktadır (Dominelli, 2018). Yakın gelecekte küresel bir kaos ve krize yol açması beklenen iklim krizi meselesinde farkındalık artışına paralel geliştirilecek uzun vadeli sosyal politika pratikleri söz konusu buhranı bir fırsata dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Bu bakımdan iklim değişikliği ve iklim mülteciliği meseleleri bugünlerde yapı sökümlerini tartıştığımız sosyal hizmetin içinde bulunduğu yapısal türbülansın kurtulma adına önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirilmelidir.

Yeni modern küresel dünya sisteminde sosyal hizmet mesleğinin tüm insanlığı ortak bir şemsiye altında kucaklayabilecek bir pusula ile hareket etmesi elzemdir ve yeşil sosyal hizmet odağından gerçekleştirilecek çalışmalar mesleğin küresel algısını ve pozisyonunu güçlendirecektir. Bu çalışma kapsamında okuyucuların dikkatlerinin çekilmek istendiği iklim değişikliği ve iklim mülteciliği olgularına ilişkin kitleleri harekete geçirici bir pozisyon alınmalı ve bu doğrultuda özellikle politik ve yasal süreçlere katılım noktasında daha işlevsel ve etkin bir görüntü ortaya konmalıdır. Son tahlilde, sosyal sorunları ortaya çıkaran süreçleri ve bu süreçlere yön veren düşünce örüntülerini anlamlandırmak ve bu kapsamda insan-doğa arasında kurulması mecburi olan yeni ilişkiye ve etkileşime yoğunlaşmak şarttır. Dünya üzerindeki tüm yaşam formlarının varlığına saygı duyan, sürdürülebilirliğe ve biyolojik çeşitliliğe önem veren bir sosyal hizmete duyulan ihtiyaç her zamankinden fazladır. Sosyal hizmet meslek elemanları ve akademisyenleri tarafından iklim adaleti ve ekolojik adaleti sosyal adalet ilkesi ve idealine eklenmesi ve küresel bir bakım toplumu ya da yeni bir eko-sosyal dünya inşasına katkı sunma gibi bakış açılarının içselleştirilmesi gelecekte insanlığı ve tüm canlıları yok oluşa sürüklemesinden endişe edilen bir tehdit karşısında son derece elzemdir.

### **ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER**

Çalışma daha önce yayınlanmamıştır ve yayınlanmak üzere hâlihazırda başka bir yayın organına gönderilmemiştir. Makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

### **ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI**

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

### **ÇATIŞMA BEYANI**

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

### **KAYNAKÇA**

Agency, U. E. (2018). Environmental Justice. <http://www.epa.gov> adresinden alındı



- Akbaş, E. (2014). Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler. Ankara: Sabev Yayınları.
- Albayrak, H. (2021). Eleştirel Sosyal Hizmet Teorisi ve Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 383-401.
- Bankası, D. (2021, 9 13). Dünya Bankası: İklim değişikliği 2050'ye kadar 200 milyondan fazla insanı göçe zorlayabilir. Euronews: <https://tr.euronews.com/green/2021/09/13/dunya-bankas-iklim-degisikligi-2050-ye-kadar-200-milyondan-fazla-insan-goce-zorlayabilir> adresinden alındı
- Besthorn, F. (2011). Deep Ecology's contribution to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*, 21(3). <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00850.x>
- Biermann, F., & Boas, I. (2010). Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees. *Global Environmental Politics*, 10(1), 60-88.
- Bookchin, M. (1996). Ekolojik Bir Topluma Doğru. İstanbul: Ayrıntı.
- Boynudelik, M. (2011). Ekolojik Anayasa. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Brecher, J. (2020). İklim Direnişi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Buz, S. (2008). Türkiye'de sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 1-14.
- Buz, S., & Dikmen, A. (2021). Zorunlu Göçe Maruz Kalan Bireylerin Psikososyal İyilik Hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 227-250.
- Carbon emissions of richest 1 percent more than double the emissions of the poorest half of humanity, Oxfam International, 21 Eylül 2020, <https://www.oxfam.org/en/press-releases/carbon-emissions-richest-1-percent-more-double-emissions-poorest-half-humanity>.
- Center, I. D. (2020). Global Report on Internal Displacement.
- Chatzidakis, A., Hakim, J., Littler, J., Rottenberg, C., & Segal, L. (2020). Bakım Manifestosu. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Demirbilek, M. (2016). Çevre, çevre mültecileri ve yeşil sosyal hizmet. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(3), 905-914.
- Dominelli, L. (2011). Climate change: social workers' roles and contributions to policy debates and interventions. *International Journal of Social Welfare*, 20(4), 430-438.
- Dominelli, L. (2018). Yeşil Sosyal Hizmet. Ankara: Nika Yayınevi.
- Durkova, P., Gromilova, A., Plaku, M., & Kiss, B. (2017). Climate refugees in the 21st century. <http://www.acuns.org>. adresinden alındı
- Güldalı, O. (2014). Sosyal Hizmetin Diyalektiği: Sosyal Hizmete Dair Eleştirel Çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2), 163-175.
- Güldalı, O. (2018). Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet: Modern Dünya Sistemi Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 228-244.
- Güzel, B., & Buz, S. (2019). "Yeşil" Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1052-1069.
- Gıdahatti. (2016). "İklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye!".

- <http://www.gidahatti.com> adresinden alındı
- Healy, K. (2001). Reinventing Critical Social Work: Challenges from Practice, Context and Postmodernism. <https://ojs.uwindsor.ca/> adresinden alındı
- IDMC, "No matter of choice: displacement in a changing climate" 2018.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC), *annual report 2009*, November 2010, available at: <https://www.ifrc.org/sites/default/files/Annual-report-2009.pdf>.
- Kılıç, S., & Tok, N. (2014). Geleneksel Adalet Anlayışlarından Çevresel Adalet Anlayışına. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 213-228.
- Kirmayer, L., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A., Guzder, J., Pottie, K. (2011). Common mental health problems in migrants and refugees: general approach in primary care. *Canadian Medical Association Journal*, 183(12), 959-967.
- Lavalette, M. (2021). COVID-19, Neoliberalizm ve Sosyal Hizmetin Geleceği. (H. Acar, Röportaj Yapan)
- Miller, S., Hayward, R., & Shaw, T. (2012). Environmental shifts for social work: A principles approach. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 270-277.
- Mutlu, A., İrdem, İ., & Üre, B. (2015). Ekolojik Mültecilik. *Memleket Siyaset Yönetim*, 10(23), 79-118.
- Norwegian Refugee Council/Internal Displacement Monitoring Centre (NRC/IDMC), *2020 Global Report on Internal Displacement*, April 2020, available at: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>
- Oreskes, N., & Conway, E. (2020). *Batı Uygarlığı'nın Çöküşü: Gelecekte Bir Bakış*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- Program, U. G. (2016). *The Impacts of Climate Change on Human Health in the United States: A Scientific Assessment*. Washington.
- Purutçuoğlu, E., & Doğan, İ. (2017). Ekolojik Sosyal Hizmet Uygulamaları için Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal Hizmetin Yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 1083-1100.
- Rigaud, Kanta Kumari; de Sherbinin, Alex; Jones, Bryan; Bergmann, Jonas; Clement, Vivianne; Ober, Kayly; Schewe, Jacob; Adamo, Susana; McCusker, Brent; Heuser, Silke; Midgley, Amelia. 2018. *Groundswell : Preparing for Internal Climate Migration*. World Bank, Washington, DC. © World Bank.
- Safi, S. (2020). Ioane Teitiota Kiribati / Yeni Zelanda Davası ve BM İnsan Hakları Komitesi'nin İklim Mültecileri ile İlgili Tarihi Kararı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(2), 509-540.
- Tekin, E. (2020). Uluslararası Hukuk Bağlamında İklim Mültecilerinin Korunması Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 32(147), 313-332.
- Tok, M., & Orbay, İ. (2020). Ekolojik Sosyal Hizmet Perspektifinde Su Güvensizliği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1786-1808.
- Topgul, S., & Beytas, O. (2021). *Environmental Justice and Social Work*. Taras Shevchenko 6th

- International Conference on Social Sciences. Kiev: IKSAD Global Publishing, 325-331.
- Topgöl, S., Kol , E., & Beytaş, O. (2021). A Green Social Work Examining Climate Change and Climate Refugee. *International Social Mentality and Researcher Thinkers*, 7(50), 2312-2317.
- Workers, I. F. (2014). *Ethics in Social Work - Statement of Principles*. <http://www.ifsw.org/> adresinden alındı
- Workers, I. F. (2014). *Global Definition of Social Work*. International Federation of Social Worker Website: <https://www.ifsw.org> adresinden alındı
- Workers, I. F. (2021). The Role of the Social Work Profession in 'Co-Building a New Eco-Social World: Leaving No One Behind'. <http://www.ifsw.org/> adresinden alındı
- WWF. 2014. *Living Planet Report 2014; species and spaces, people and places*. [McLellan, R., Iyengar, L., Jeffries, B. & N. Oerlemans (Eds)]. WWF, Gland, Switzerland.
- Yanardağ, U. (2019). Türkiye'de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 309-329.
- Yıldırım, B., & Aslan, H. (2019). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Ortak Bir Kader Mümkün mü? Nasıl Bir İlişki, Ne Çeşit Bir Etkileşim? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 643-664.
- Yücel, G., & Kurnaz, L. (2021). *Yeni Gerçeğimiz Sürdürülebilirlik*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

